Rəqəmsal ensiklopediya

Müasir dövrdə informasiyaya çıxış imkanları genişləndikcə etibarlı və açıq mənbələrin əhəmiyyəti daha da artır. Bu baxımdan Vikipediya onlayn ensiklopediyası qlobal informasiya məkanında xüsusi yer tutur. Könüllülük prinsipi əsasında formalaşan bu platforma təkcə bilik paylaşımı deyil, eyni zamanda tarixi həqiqətlərin, elmi məlumatların və milli dəyərlərin dünyaya çatdırılması baxımından mühüm vasitəyə çevrilib.

Vikipediyanın tarixi 1999-cu ilə gedib çıxır. Layihənin baş redaktoru, ABŞ-nin Ohayo Universitetinin fəlsəfə doktoru Larri Senger və layihəni maliyyələşdirən Cimmi Uels Viki texnologiyası əsasında onlayn ensiklopediya yaradaraq onu Nupediya adlandırıblar.

2000-ci ilin martından fəaliyyətə başlayan Nupediya 2003-cü ilin sentyabrında fəaliyyətini dayandırıb. Nupediya ensiklopediyasının bazasında yaradılmış Vikipediya 2001-ci il yanvarın 15-də fəaliyyətə başlayıb. Azərbaycandilli vikipediya isə təxminən üç il sonra 2004-cü ildə yaranıb.

Nupediyadan fərqli olaraq, Vikipediyada məqalələr könüllü istifadəçilər tərəfindən yoxlanılır ki, bu da ensiklopediyanın daha da sürətlə zənginləşməsi və böyüməsinə səbəb olub. Vikipediya bu gün internet məkanında fəaliyyət göstərən yüz milyonlarla sayt sırasında istifadəçi və müraciətlərin sayına, informasiyanın həcminə görə ən yüksək reytinqə malikdir.

Azərbaycandilli Vikipediyada 210 mindən çox məqalə yer alıb

Bu gün azərbaycandilli Vikipediya da qlobal bilik sisteminin ayrılmaz hissəsi kimi inkişafını davam etdirir. Mövzu ilə bağlı qəzetimizə məlumat verən AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının baş mütəxəssisi, Vikipediyanın Azərbaycan dili bölməsinin istifadəçisi Xəyalə Məmmədlinin sözlərinə görə, dünya ölkələri, o cümlədən Azərbaycanla bağlı tarixi həqiqətlərin dünyaya çatdırılmasında mətbuat, sosial şəbəkələrlə yanaşı, Vikipediya elektron ensiklopediyasının rolu əvəzsizdir: "İnternet resurslarının inkişafı Azərbaycanda da bu sahədə peşəkar fəaliyyətin önə çıxmasını şərtləndirib. Bu gün 342 dildə fəaliyyət göstərən vikipediya onlayn ensiklopediyası arasında Azərbaycan dilli vikipediya özünəməxsus mövqeyini qoruyub saxlayır. Azərbaycandilli vikipediya dünya ölkələrinin vikipediyaları sırasında dərinlik baxımından 55-ci yerdə mövqeyini qoruyur. 329823 istifadəçisi olan azərbaycandilli Vikipediyada hal-hazırda 210 mindən çox məqalə yer alıb. Bu günə kimi edilən redaktələrin sayı isə 8420683-dür".

Baş mütəxəssis onu da bildirib ki, Vikipediyaya töhfə vermək istəyən istənilən şəxs istifadəçi profili açaraq var olan məqalələrə öz əlavələrini etməklə redaktə edə və yaxud da yeni məqalələr yarada bilər. Təbii ki, əlavə edilən məlumatlar sağlam mənbələrə, istinadlara əsaslanmalıdır və istinadı olmayan məqalə dolğun məqalə hesab edilmir. Belə məqalələr digər istifadəçilər tərəfindən genişləndirilə bilər. Uzun müddət heç bir əlavələr edilməyən, mənbəsi olmayan və ya zəif olan məqalələr müəyyən zamandan sonra Vikipediyadan silinir.

Məqalə yaratmaq istəyən istifadəçi ilk olaraq yaradacağı məqalənin ensiklopediklik meyarlarına uyğun gəldiyinə əmin olmalıdır. Xəyalə Məmmədli bildirib ki, bunun üçün Vikipediyanın "Ensiklopedik əhəmiyyətlilik" bəndini oxuyub, məlumat almaq lazımdır. Ensiklopedik əhəmiyyətlilik redaktorlar tərəfindən müəyyən bir mövzunun öz müstəqil məqaləsinin mövcud olmasına uyğun olub-olmamasına qərar vermək üçün istifadə edilən testdir.

"Vikipediyada məqalə yaratmaq üçün qeydiyyatdan keçmək mütləqdir. Bunun üçün Vikipediyanın Ana səhifəsində "Hesab yarat"a daxil olub, qeydiyyatdan keçmək lazımdır. Yaradılan məqalələrə saytda fəaliyyət göstərən adminlər tərəfindən nəzarət olunur. Vikipediya vandalizmlə də mübarizə aparan onlayn platformadır. Məqalələrin məzmununun qəsdən təhqir, söyüş, əhəmiyyətsiz məlumatlarla dəyişdirilməsi, silinməsi və ya tamamilə mənasız mətnlərin əlavə edilməsi qadağandır. Bu, Vikipediyadakı idarəçilər tərəfindən xüsusi diqqətdə saxlanılır və nəzarət edilir", - deyə baş mütəxəssis vurğulayıb.

Süni intellekt dövründə Vikipediyanın əhəmiyyəti

Hazırda Vikipediya dünyada və ölkəmizdə ən çox daxil olunan saytlar sırasında öncüllüyünü qoruyub saxlayır. Xəyalə Məmmədli deyib ki, bu liderlikdə Vikipediyaya hər gün töhfələrini verən könüllülərin əməyi böyükdür və danılmazdır. Azərbaycandilli Vikipediya gündən-günə zənginləşir ki, bu da doğma dilimizdə olan məqalələrin əlçatanlılığını daha da asanlaşdırır. Azərbaycanda yeni istifadəçilərin Vikipediyaya cəlb edilməsi istiqamətində peşəkar və təcrübəli təlimçilər, istifadəçilər var və fəaliyyət göstərirlər. Bu gün Vikipediya rəqəmsal dövrün əsas bilik mənbəyi sayılsa da, ensiklopedik bitərəflilik və mənbələrin göstərilməsi prinsiplərinə sadiqlik hər zaman gözlənilir. Vikipediya və elm arasındakı münasibətlərə gəlincə müasir dövrdə biliyin yayılması baxımından Vikipediya strateji əhəmiyyət kəsb edir. Sayt elmi məlumatların populyarlaşdırılmasında bu gün ən böyük rəqəmsal platformadır. Vikipediyada qeyri-dəqiq məlumatlara tez-tez rast gəlinsə də, bu, aktiv istifadəçilər tərəfindən operativ şəkildə redaktə olunur.

"Zəngin məlumat mənbəyi olan azərbaycandilli Vikipediyada çatışmazlıqlar da az deyil. Bunu biz də bilirik. Məsələn, kimya və fizika kimi texniki sahələrdə məlumatlar azdır. Texniki məqalələrin terminoloji baxımdan mürəkkəb olması onların yalnız mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmasını zəruri edir. Çünki hər hansı bir texniki səhv məqalənin məzmununu tamamilə dəyişə bilər. Humanitar sahədə isə belə problemlər, demək olar ki, yoxdur. Hər bir məlumatı öz dilimizdə rahat şəkildə tapa bilməyimiz üçün Azərbaycan dilini anlayan və bu dildə danışan hər bir mütəxəssisin Vikipediyaya töhfə verməsi vacibdir", - deyə Vikipediyanın Azərbaycan dili bölməsinin istifadəçisi qeyd edib.

Son dövrlər "ChatGPT" və buna bənzər tətbiqlərin geniş istifadəsi Vikipediyanın aktuallığını itirdiyi düşüncəsini yaratsa da, Xəyalə Məmmədli bunun doğru olmadığını bildirib. Onun sözlərinə görə, Vikipediyada insan faktoru və mənbə şəffaflığı əsasdır. Gələcəkdə də Vikipediya və süni intellekt bir-birini əvəz etməyəcək, əksinə, paralel şəkildə inkişaf edərək məlumat bazasının genişlənməsinə xidmət göstərəcəklər.

Ülkər XASPOLADOVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan. - 2026.- 15 yanvar (№8).- S.16.